

V průběhu bojových operací většiny jednotek Penzenské skupiny (jedna z rozdělených částí Čs. armádního sboru, velitel skupiny poručík Čeček) u Lipjag a následně Samary, počátkem června 1918, probíhaly zároveň krycí boje části jednotek skupiny u Bezenčuku.

Jednalo se o skupinu síly zhruba 4 rot, tvořící tak zadní voj skupiny (velitel tohoto zadního voje byl podporučík Voženílek, jinak velitel II. praporu 1. stř. pluku). U Bezenčuku již proběhl předtím 1. 6. tvrdý boj, kdy byly bolševické jednotky zahrnány na ústup, přičemž měly citelné ztráty. K dalšímu boji zde došlo 3. 6., kdy na rozkaz podporučíka Voženílka zahrnala část jednotek 4. stř. pluku znovu dotírající obrněný vlak nepřítele, který přijel od západu, od Bezenčuku, a následně ohrožoval zadní voj v Ivaščenkovu soustředěnou palbou děl a později i kulometů. Odvážným živelným výpadem několika čet byl tehdy nepřátelský vlak zahrnán na rychlý ústup k Bezenčuku. Následně dosažený dřevěný železniční most, asi 5 km před Bezenčukem Čechoslováci zapálili, aby zamezili návratu obrněného vlaku k Ivaščenkovu.

Celá Penzenská skupina byla pro připomenutí tvořena: 1. stř. plukem Mistra Jana Husa, 4. stř. plukem Prokopa Holého, záložním plukem (pozdější 9. stř. pluk Karla Havlíčka Borovského), 1. dělostřeleckou brigádou, inženýrskou rotou a pekárny 1. divize – celkem dohromady cca 8000 mužů. Většina z nich se však po vítězné bitvě u Lipjag tou dobou připravovala pod velením poručíka Čečka k dobytí Samary.

Dne 4. 6. 1918 byla tedy situace zadního voje u Bezenčuku taková, že většina jeho jednotek vyčkávala u Ivaščenkova, kde její příslušníci odpočívali ve vlcích po vypětí předchozích dnů. Část posádky obrněného vlaku a 8. rota 1. stř. pluku Mistra Jana Husa byly u zbytků nyní již spáleného mostu, necelých 5 km před Bezenčukem, když předtím úspěšně od Ivaščenkova zahrnaly bolševický obrněný vlak za zmíněný most směrem k Bezenčuku.

Dopoledne toho dne přijela k předsunutým čs. pozicím u spáleného mostu lokomotiva se čtyřčlennou delegací bolševických vyjednávačů (vedli ji členové nejvyšší sovětské vojenské inspekce Balandin a Zimák). Ti se dožadovali rozhovoru s velitelem Penzenské skupiny poručíkem Čečkem s tím, že se má v Syzrani sejít k vyjednávání o míru s představiteli francouzské vojenské mise a prof. Maxou (zmocněnec OČSNR, vězněný sovětskou vládou). Samozřejmě také žádali, aby Čechoslováci složili zbraně. Vyjednávači bolševiků byli po počátečních průtazích nakonec v bezpečí dopraveni ke štábu. Poručík Čeček s nimi o setkání v Syzrani odmítl naprosto jednat. Odpověděl, že se zástupci francouzské vojenské mise, zástupci sovětské vlády a prof. Maxou se sejde pouze v Ivaščenkově, které je pod čs. kontrolou, a to 5. 6. v 8.00. Odpověď byla vyjednávačům zformulována i písemně. Parlamentáři tedy odjeli s

odpovědí s tím, že příští den ráno přijedou zpět k pokračování vyjednávání.

Ještě 3. 6. večer předtím totiž bolševici nad čs. pozicemi shazovali z letadla letáky s textem, aby se Čechoslováci vzdali, podepsané prof. Maxou (z donucení, byl sovětskou vládou vězněn, jak již bylo řečeno a byl zcela odříznutý od aktuálních pravdivých informací o stavu čs. vojska) a Trockého. Přitom Trocký vydal následně, rozružen odmítnutím vyjednávání v Syzrani poručíkem Čečkem, i instrukci přes Aralova pro komisaře Popova (velitele bolševických jednotek v oblasti Bezenčuku), která později padla Čechoslovákům také do rukou, v níž přísně zakazuje vyjednat tedy dále s Čechy a v žádném případě nepropouštět profesora Maxu, kterého přikazuje přísně střežit. Dále Popovovi přikazoval, aby svými jednotkami, posílenými o moskevské revoluční pluky, rozdrtil „zpuštěné“ Čechoslováky.

Jednotky zadního voje před Bezenčukem během 4. 6. dostaly také zprávu o drtivém vítězství jednotek Penzenské skupiny u Lipjag a uvolnění cesty na Samaru, což vyvolalo veselí a velmi podpořilo jejich bojovou morálku.

V ranních hodinách 5. 6., okolo 4.30 hodin, místo očekávaného vlaku s parlamentáři přijely od Bezenčuku k čs. postavení u spáleného mostu bolševické vlaky s pěchotou. Jednalo se z většiny o vybraný „moskevský revoluční oddíl“, posílený dalšími jednotkami, z Penzy a dalších měst. Vpředu před vlaky s pěchotou popojížděl bolševický obrněný vlak se dvěma děly a dvěma kulomety. Bolševickým jednotkám velel komisař Popov. Celkem jeho jednotky v oblasti Bezenčuku měly sílu asi 3000 mužů, jejichž jádro tvořilo asi 1000 Lotyšů a hlavní proklamovanou silou byly zmíněné moskevské oddíly. K podpoře měly tyto jednotky také 3 obrněné automobily, 12 děl, asi 40 kulometů a početné jezdecké jednotky.

Místo slibovaného vyjednávání. .

Na československé postavení zahájili bolševici ihned palbu.

V té době obranu pozic u mostu tvořily půlrota ze 6. roty a půlrota ze 7. roty 1. stř. pluku (praporčík Beránek), telefonní oddíl 4. stř. pluku (praporčík Sazima) a 60 mužů vyčleněných z posádky čs. obrněného vlaku Groznyj (ze 4. stř. pluku), kteří několik dní předtím právě úspěšně zahnali na ústup střílející bolševický obrněný vlak. K podpoře měli u mostu nyní pouze tři kulomety. Měli vybudovanou i část improvizovaných okopů s palebnými stanovišti pro případnou obranu. Do těchto pozic se tehdy po zahájení palby nepřítelem rychle někteří přesunuli, nenechali se odradit ani absolutní početní i palebnou přesilou nepřítele a opětovali palbu, nepomýšlejíce na ústup. Ostatní rychle dobudovávali v palbě další okopy v horečné snaze rychle se ukrýt. Praporčík Beránek odeslal ihned hlášení o situaci podporučíku Voženílkovi. Věděl, že pozice zde musí udržet alespoň do příchodu posil. Půlrota 6. roty byla rozvinutá v linii severně od železnice, půlrota 7. roty jižně od železnice. Obě křídla následně posílili muži telefonního oddílu a muži z posádky Grozného (praporčík Sazima). Kulomety s obsluhou zůstaly zatím u mostu na původní pozici.

Bolševici se nejprve pokusili zaútočit svojí smíšenou jízdní a pěší průzkumnou jednotkou na levém křídle na oslabené družstvo (6 mužů) důstojnického zástupce Prokše. Jeho družstvo však úspěšně nepřítele odrazilo, i přes jeho přesilu.

Následně přijel blíže bolševický obrněný vlak a zahájil ze dvou děl a kulometů palbu do československých pozic. Za ním přijelo od Bezenčuku několik dalších vlaků, ze kterých se rychle vyrojila pěchota bolševiků, která se rozvinula do linií po obou stranách trati, asi 2 km na každou stranu. Z pohybu a vzájemného krytí nepřátelské pěchoty vyzorovali rychle

Čechoslováci, že proti nim stojí nyní dobře vycvičené jednotky.

Nepřítel zasypával československé linie soustředěnou palbou. Čechoslováci srdnatě odpovídali, zejména kulometry ze středu své obrany. Nepřítel se přesto přibližoval stále blíže, avšak necelý kilometr před čs. obranou postup najednou zastavil. Následně se snažil nacvičeným školním stylem o obchvat na levém křídle československé obrany. Zde čs. jednotky částečně před tlakem přesily nepřítel by byly donuceny o několik desítek metrů ustoupit, ale následně držely své pozice odhodlaně dále.

To již ale dorazily od zadního voje první posily – 5. rota 1. stř. pluku. Když se blížila, tak nepřítel na ní okamžitě přesunul dělostřeleckou palbu, ale bez většího výsledku. Tři čety 5. roty posílily okamžitě ohrožené levé křídlo, jedna četa pravé křídlo obrany. Následně dorazila 8. rota 1. stř. pluku a byla okamžitě po příchodu rozdělena napůl mezi obě křídla.

Poté, co byla čs. obrana posílena o zmíněné dvě roty, zakolísal postup nepřítel. Následně se nepřítel i částečně stáhl. Když však vyzoroval, že další posily již Čechoslovákům ke spálenému mostu zatím nepřicházejí, znovu obnovil postup. Nadále se tak jeho jednotky snažily i o obchvat čs. obrany na levém křídle. Čs. jednotky na levém křídle tak musely neustále proti nebezpečí tohoto obchvatu svou linii prodlužovat, čímž řídla její hustota a jednotlivé části již od sebe začínaly být vzdáleny.

Kolem 9.00, kdy boje na obou křídlech, zejména na levém, stále pokračovaly se zvyšující se intenzitou a Čechoslováci již měli několik raněných i přes celkem nepřesnou nepřátelskou palbu, zasáhla do boje také dvě čs. dalekonosná děla (5. baterie) od Ivaščenkova. Palbou na několik kilometrů střílela často jen pár metrů od pozic nepřítel, který pod dojmem neočekávané dělostřelecké palby mírně zakolísal v postupu. Brzy však palba bolševiků ještě zesílila, protože přivázeli do pozic další děla (nakonec zde měli bolševici 12 děl) a kulometry (nakonec kolem 40 kulometů). Navíc byl již parný den, kdy neúprosně pražící slunce podmínky boje jen zhoršilo. Z bojujících se řinul pot, přišla také žízeň a vzduch prosycený střelným prachem se obtížně dýchal. I přes silnou palbu bolševiků se podařilo po železnici čs. obraně od Ivaščenkova přivést a po liniích roznést potřebnou munici.

K místu bojů ještě před polednem dorazil podporučík Voženílek, který se seznámil podrobně na místě se situací. Nepřítel dostal nové posily a zasadil další vlnu do připravovaného útoku. Dále bolševici přisunuli na místo i další děla, několik desítek kulometů a několik obrněných aut, které provedly demonstrativní postup na pravém křídle čs. obrany a následně se stáhly (zřejmě si tím nepřítel sliboval, že Čechoslováci oslabí své levé křídlo a přesunou část jeho jednotek v obavě útoku obrněných automobilů na pravé křídlo – ovšem nic takového se nestalo). Tlak nepřítel na levém křídle byl stále větší. I zde nepřátelskou pěchotu v postupu potom podpořilo jedno obrněné auto a dokonce i jízdní oddíl. Československá obrana na obou křídlech držela však stále své pozice, ale bylo to stále těžší. Podporučík Voženílek nařídil zrychlit přisunutí potřebné dělostřelecké podpory.

Rojnice nepřítel se stále blížily

Zejména na levém křídle se neustále pokoušeli bolševici o obchvat, ale byli vždy Čechoslováky odrazeni. Velmi dobře si zde vedli při odrazení nepřátelského pokusu o obchvat muži z osádky Grozného ze 4. stř. pluku, kteří neustále odvážnými výpady znemožňovali bolševikům obchvat. Odpoledne byla situace pro Čechoslováky u mostu již velmi těžká, a to i přes to, že dorazila kolem 13. h další posila – 11. rota 1. stř. pluku, která byla odeslána k posílení pravého křídla.

Dále dorazil šedesátičlenný oddíl z 1. záložního pluku (vedený štábním kapitánem Kroutilem), který byl rovněž odeslán k posílení pravého křídla. Nepřátelské jednotky se stále přibližovaly, ale přímou zteč stále ještě nezahájily. Čechoslováci již byli netrpěliví z vleklé a zhoršující se situace. Roztrpčení jednotlivci se již ozývali se žádostmi o protiútok, který by situaci rozhodl. O zahájení vlastního útoku uvažoval již v této situaci i podporučík Voženílek, žádal o něj i praporčík Beránek. Voženílek však ještě čekal na další posily. Ty brzy dorazily – 9. rota a neřadová rota (vozová) 1. stř. pluku, také zbytek 7. roty pluku. Ppor. Voženílek zanechal v záloze u železnice 9. rotu 1. stř. pluku a vozorotu poslal k posílení pravého křídla. Přisunul blíže také dělo 3. baterie, které ihned zahájilo rychlou palbu na nepřátelskou čelní lokomotivu. Potom vyslal vozorotu 1. stř. pluku s oddílem záložního pluku pod velením škpt. Kroutila k obchvatu levého nepřátelského křídla a dále k postupu přímo na Bezenčuk.

Přestřelka pokračovala a intenzita palby znatelně sílila s přibližováním nepřítele. Ztráty se zvyšovaly na obou stranách, postupující bolševici měli ztráty citelnější – kromě množství raněných i padlé. Zvyšovalo se stále napětí, kdo vyrazí první do útoku, zda bolševici nebo Čechoslováci. Dělo 3. baterie nakonec rychlou a neodbytnou palbou zahnal k ústupu bolševický obrněný vlak. Bylo 16.50 a po ústupu bolševického vlaku se po liniích roznesl rozkaz přípravy k útoku.

Útok

Následný zvukový signál trubkou „Kupředu!“ spustil lavinu. Po celé linii československé obrany se jednotky náhle vyřítily se silným řevem „Hurráá!“ do útoku proti zcela překvapeným bolševickým jednotkám, které si byly jisty svou přesilou. Ty se pokoušely nejprve udržet na Čechoslováky palbu, ale když viděly, že československý útok to nezastavuje a že do útoku se rozeběhla v další linii i záloha – 9. rota 1. stř. pluku, nečekaly ani až k nim Čechoslováci doběhnou a začaly rychle v panice ustupovat. Čechoslováci útočili v menších skupinkách, s nadšením a taktikou ne nepodobnou té použité u Zborova. Ústup bolševiků se rychle mění v úprk, kdy ještě ale stihnou posbírat své padlé a raněné. Prchající bolševické jednotky pak rychle nastoupily do svých vlaků a odjely rychle na západ. U vesnic Kyjevka-Kupino se je pokoušela zachytit v linii rozložená obchvatná skupina škpt. Kroutila, bohužel neúspěšně a bolševické vlaky rychle ujely. Plnou parou pak projely tyto vlaky i nádražím Bezenčuku, kde ani nezpomalily a ujely západním směrem až na západní břeh Volhy. Cestou za sebou zničili bolševici několik dřevěných mostů, aby je Čechoslováci nemohli potom pronásledovat. Nepřítel byl tedy zahrán. Kolem 19.30 Čechoslováci obsadili Bezenčuk.

Během celodenního boje u Bezenčuku se silnou přesilou nepřítele utrpěly čs. jednotky zadního voje Penzenské skupiny ztrátu 5 padlých (všichni 1. stř. pluk), 8 těžce zraněných a 38 lehce zraněných. Bolševici měli několik desítek padlých a raněných, které odvezli s sebou.

Čechoslováci v boji ukořistili 1 obrněný automobil, 1 dělo, 5 kulometů, 4 polní kuchyně (i s připravenou večeří), větší množství zdravotnického materiálu a množství munice.

V Bezenčuku Čechoslováci během noci poškodili na nádraží koleje, přerušili telegrafické a telefonní vedení a před Bezenčuk byla vysunuta hlídka pro případ pokusu o návrat nepřátelských jednotek.

Vítězstvím u Bezenčuku byl úspěšně kryt týl Penzenské skupiny, která po vítězství u Lipjag mohla tak nerušeně útočit na Samaru, která byla dobyta následně 8. 6.

Později v Syzrani vydaly moskevské oddíly, poražené u Bezenčuku, prohlášení, že nechtějí

dále bojovat proti Čechoslovákům, že byly oklamáni Leninem a Trockým. Prohlášení však bylo jen gestem, brzy orgány sovětské vlády utlumeným.

□ *por. Mgr. Pavel Kuthan*

Hlavní použité prameny:

Archiv autora

Československý denník. Orgán Československé Národní Rady a správy Svazu československých spolků na Rusi. 1918- . Ročník 1918.

Památník Čestná vzpomínka. Památník čs. legií Čestná vzpomínka [online]. 2005. Internet: <http://www.pamatnik.valka.cz>

Frydrych Tomáš: Česká cizinecká legie v Rusku, 1918-1920 [online]. 2002 [cit. 2008-12-10]. Internet: <http://www.gopheleth.uklinux.net/legions>

Gajda Radola: Moje paměti. 1. vyd. Praha : Vesmír, 1920. 179 s.

Hrabětová Jiřina: Ruská Anabase : Deník legionáře Josefa Holuba [online]. 2004 [cit. 2008-12-10]. Internet: http://www.magalien.com/~hrabe/ruska_anabase

Jakl Tomáš: Československé broněviky na Rusi: Obrněné automobily československých legií v Rusku 1918-1920 [online]. 2002 [cit. 2008-12-10]. Internet: http://mujweb.cz/www/tanks/Brone_viky.htm

Kuthan Pavel: Alexandrovský most 1918. Kaleidoskop: Journal legionářských tradic. 2007, roč. 07, č. 4, s. 27-30. ISSN 1802-1409.

Kuthan Pavel: Lipjagy 1918. Kaleidoskop: Journal legionářských tradic. 2008, roč. 08, č. 1, s. 27-31. ISSN 1802-1409.

Kuthan Pavel: Samara 1918. Kaleidoskop : Journal legionářských tradic. 2008, roč. 08, č. 2, s. 26-28. ISSN 1802-1409.

Medek Rudolf, et al.: Za svobodu, III. díl : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Vaněk Otakar; Holeček Vojta. Praha : Památník odboje, 1926. 891 s.

Pichlík Karel, Klípa Bohumil, Zabloudilová Jitka: Českoslovenští legionáři (1914-1920). 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1996. 282 s. Archiv; sv. 74.

Pleský Metoděj: Dějiny 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého 1917-1920. 1. vyd. Turnov : Nákladem autora, 1927. 388 s.

Sak Robert: Anabáze : Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920). Odpovědná redaktorka Michaela Nondková, technický redaktor Jan Boukal. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1996. 174 s., 32 stran fotografií. ISBN 80-85787-86-5.